

WARSZAWA, 2017

# MAZOWIECKI PROGRAM EDUKACJI KULTURALNEJ



MAZOWIECKI  
INSTYTUT  
KULTURY

JEDNOSTKA  
ORGANIZACYJNA  
SAMORZĄDU  
WOJEWÓDZTWA  
MAZOWIECKIEGO

Mazowsze.  
serce Polski

## SPIS TREŚCI

Wstęp .....	2
Co to jest edukacja kulturalna? .....	2
Dlaczego edukacja kulturalna jest ważna? .....	3
Diagnoza stanu edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim. Najważniejsze ustalenia .....	4
Opis Mazowieckiego Programu Edukacji Kulturalnej .....	5
Misja Programu: edukacja kulturalna dla wszystkich i dla każdego .....	5
Zasady konstruowania Programu .....	5
Pola programowe i cele Programu .....	6
Pole A: edukacja kulturalna jest istotna .....	6
Pole B: wzmacnianie edukatorów i animatorów: .....	6
Pole C: dostępność edukacji kulturalnej: .....	7
Pole D: edukacja kulturalna- narzędzie harmonijnego rozwoju społecznego .....	7
Struktura organizacyjna Programu .....	7
Zarządzanie Programem .....	8
Realizacja celów Programu- Zadania .....	9
Zadanie I. Diagnoza edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim .....	9
Zadanie II. Budowanie sieci .....	9
Zadanie III. Partycypacyjne definiowanie edukacji kulturalnej .....	10
Zadanie IV: Wzmacnienie Wiedzy i Kompetencji .....	11
Zadanie V. Program grantowy na zdania z zakresu edukacji kulturalnej wspierające partycypację i integrację społeczną .....	12
Wdrażanie Programu .....	12
Perspektywa czasowa wdrażania Programu .....	12
Ewaluacja MPEK .....	14

## WSTĘP

Prezentowany tu dokument, zatytułowany *Mazowiecki Program Edukacji Kulturalnej* (dalej jako MPEK, albo Program), to wypełnienie celu wyznaczonego przez *Strategię rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2014-2020*. Cel strategiczny B1 tego dokumentu zakłada stworzenie *Wojewódzkiego programu wsparcia edukacji kulturalnej i artystycznej*. Wstępem do jego konstruowania jest program B.1.1: *Wypracowanie koncepcji Wojewódzkiego Programu Edukacji Kulturalnej*, którego niniejszy dokument jest realizacją.

Wspieranie działań z zakresu edukacji kulturalnej jest niezwykle istotna dla pełnego uczestnictwa w kulturze mieszkańców Mazowsza, a co za tym idzie dla harmonijnego rozwoju i jednostek i zbiorowości; dla wzmacniania postaw kooperacyjnych, solidarności i zaufania; dla pogłębiania tożsamości kulturowej i umiejętności twórczego oraz krytycznego korzystania z istniejących w regionie zasobów kulturowych, dorobku przeszłych pokoleń; dla tworzenia nowych wartości kulturowych i rozwijania woli uczestnictwa jednostek w kulturze, w tym chęci korzystania z propozycji działających w tym województwie instytucji kultury.

Nie bez znaczenia jest również to, że o ile wojewódzkie strategie rozwoju kultury należą wciąż do rzadkości, to programu edukacji kulturalnej nie stworzyła dotąd żadna, poza miastem stołecznym Warszawa, jednostka samorządowa. Oznacza to, iż pierwszy krok wykonany przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, jakim było przyjęcie *Strategii rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2014-2020*, może zostać wzmocniony przez krok drugi, jakim jest przyjęcie programu służącego rozwojowi edukacji kulturalnej w tym regionie. Ten drugi krok jest ważny, bo czyni on to województwo pionierską jednostką, wyznaczającą innym rozwiązania, których wprowadzanie przynosi społeczne korzyści, podnosi jakość życia, sprzyja integracji.

## CO TO JEST EDUKACJA KULTURALNA?<sup>1</sup>

Na potrzeby tego dokumentu przyjęto, iż **edukacja kulturalna, to wszelkie działania, które przygotowują jednostki do twórczego, aktywnego uczestnictwa w kulturze<sup>2</sup>**. Jeżeli przyjmiemy, iż kultura to specyficzny sposób życia określonej zbiorowości (narodowej, lokalnej, regionalnej), to uczestnictwo w kulturze jest jednoznaczne z byciem pełnoprawnym członkiem tej wspólnoty. To nie tylko więc korzystanie z profesjonalnie tworzonych dóbr kultury dystrybuowanych przez instytucje, ale też jej współtworzenie – nie tylko poprzez kreowanie sztuki, ale też przez komunikowanie się z innymi, używanie narzędzi, korzystanie z mediów, współpracę i działalność obywatelską i społeczną. Dlatego też edukacja kulturalna to nie tylko nauka korzystania ze sztuki czy tylko nabywanie umiejętności jej tworzenia, ale również przygotowanie do bycia kimś, kto jest twórczy, a więc w istocie kimś, kto jest autonomiczny, zdolny do samodzielnego działania, do kreowania tego co nowe i utrzymywania dialogu z tym, co już było. Należy podkreślić, iż zaproponowanie tego nowego, choć przecież powszechnie już praktykowanego, sposobu rozumienia edukacji kulturalnej nie oznacza odrzucenia dotychczasowych jej ujęć czy też zakwestionowania znaczenia i wartości praktykowanych dotąd sposobów uprawiania tej formy edukacji. Należy tę propozycję traktować raczej jako próbę wzmocnienia roli edukacji kulturalnej. Chodzi zatem o to, żeby nie traktować edukacji kulturalnej jako

<sup>1</sup> Poniższy fragment opracowania powstał przede wszystkim na podstawie trzech dokumentów: Dubiel-Stawska B., Wittels K., *Koncepcja Mazowieckiego Programu Edukacji Kulturalnej (MPEK)*, Warszawa, 2016; Krajewski M., *Mapując edukację kulturową w Polsce. Od metafor do systemowych rozwiązań* [w:] *Projekt edukacja artystyczna*, Imielska J., Ryczek J. (red.), Poznań, 2015, str. 19-27; Krajewski M., *Po co nam edukacja kulturowa? Próba definicji* [w:] *Wiedza*, Kułakowska K. (red.), Warszawa, 2016, ale odnosi się on do wielu innych opracowań, wskazanych w kolejnym przypisie.

<sup>2</sup> Taką definicję edukacji kulturalnej przyjęto w ramach Programu *Bardzo Młoda Kultura* i choć jest ona w jego obrębie określana mianem edukacji kulturowej, to w naszym przekonaniu doskonale oddaje ona sens propagowanego w ramach tego dokumentu sposobu rozumienia tego pojęcia. Rozumiejąc powody oraz sens wprowadzenia rozróżnienia pomiędzy edukacją kulturalną i kulturową, uważamy jednocześnie, iż toczenie sporów o nazwy nie powinno przesłaniać celów, które za sprawą działań edukacyjnych wykorzystujących kulturę, chcemy realizować. Dlatego też sięgamy po bardzo rozpowszechnioną kategorię – edukacji kulturalnej.

ambitnej rozrywki, formy edukacji, która ma charakter fakultatywny, jako takiej, w której uczestniczą tylko ci, którzy zaspokoili bardziej prozaiczne potrzeby. Chodzi o to, by widzieć w niej jedno z najważniejszych narzędzi, które, ucząc bycia w kulturze, pozwala być pełnoprawnym członkiem społeczeństwa i lokalnych zbiorowości.

#### DLACZEGO EDUKACJA KULTURALNA JEST WAŻNA?

Zgodnie z przyjętym wyżej rozumieniem edukacji kulturalnej, składają się na nią działania, które zmierzają do uczynienia każdej jednostki aktywnym uczestnikiem kultury, a więc w istocie umożliwiają jej bycie pełnoprawnym członkiem społeczeństwa, lokalnej zbiorowości, grupy, w której ona funkcjonuje. Oznacza to, iż edukacja kulturalna daje jednostce wiedzę, umiejętności i kompetencje, które zwiększają jej zdolność do samorealizacji, konstruowania i wzmacniania swojej tożsamości, do komunikowania się i współpracy z innymi, do tworzenia i korzystania z dóbr kultury, do prowadzenia dialogu z przeszłością i kreowania przyszłości. Taki sposób rozumienia edukacji kulturalnej sprawia, iż czytelna staje się jej istotność:

- jej **znaczenie dla harmonijnego rozwoju dzieci i młodzieży**. Dzięki edukacji kulturalnej nabywają one podstawowych umiejętności komunikacyjnych, kooperacyjnych oraz ekspresyjnych. Edukacja kulturalna dostarcza narzędzi rozwijających empatię, wrażliwość, wyobraźnię, a także uczy kulturowych reguł organizujących życie społeczne i wyposaża w wiedzę na temat tradycji i aktualnych form kulturowych, w tym sztuki.
- jej **rola w pobudzaniu harmonijnego rozwoju życia zbiorowego**. Edukacja kulturalna, posługując się sztuką, ekspresją artystyczną, ale też innymi kreatywnymi formami aktywności, wymagającymi współdziałania z innymi oraz wiedzy na temat zjawisk kulturowych z przeszłości, prowadzi do upowszechnienia wartości demokratycznych i pro-kooperacyjnych. Ponieważ daje ona okazje do współpracy z innymi, do współtworzenia, to sprzyja też kreowaniu społecznego zaufania oraz tolerancji, a także tworzy podstawy dla zainteresowania innymi, niż własna, kategoriami i grupami społecznymi.
- jej **wkład wnoszony w harmonijny rozwój tego, co lokalne**. Edukacja kulturalna uświadamia znaczenie lokalnych tradycji i przeszłości dla rozumienia siebie i Innych. Bardzo istotne jest też to, że nie tyle indoktrynuje ona do określonych ideologii, co raczej rozwija umiejętności krytycznego i twórczego korzystania z lokalnych zasobów kulturowych oraz tworzy podstawy i preteksty do społecznej kooperacji w obrębie lokalnych zbiorowości. Jej istotną rolą jest też wzmacnianie *kultury dzielenia się* i wymiany, międzypokoleniowej i intersekcyjnej solidarności.
- dzięki edukacji kulturalnej **jednostki uczą się, iż instytucje kultury są ważnymi miejscami**, gdzie, w sposób bezpośredni i poprzez współpracę, można doświadczyć Innych i ich specyficznych sposobów widzenia rzeczywistości. Edukacja kulturalna służy instytucjom kultury również poprzez wychowanie odbiorców i uczestników ich działań, a tym samym sprawia, iż stają się one potrzebne jako ważne miejsca, bez których i jednostkowe i zbiorowe życie jest niekompletne.
- **edukacja kulturalna pozwala jednostkom skuteczniej adoptować się do współczesnej rzeczywistości**, a więc do świata, który ma charakter globalny, sieciowy, w którym kluczową rolę odgrywa to, że jesteśmy od siebie współzależni. Edukacja kulturalna pokazuje nie tylko, iż jesteśmy sprawczy, ale również współodpowiedzialni za kształt świata, w którym żyjemy, że przez zwykłe, codzienne aktywności możemy na niego wpływać. Współczesny świat to również rzeczywistość, w której stale, w sposób bezpośredni lub pośredni, za sprawą mediów

komunikacyjnych, jesteśmy wśród innych. Dlatego też jednym z podstawowych wyzwań, przed którym dziś stajemy jest uczenie jednostek umiejętności komunikowania się z innymi. Edukacja kulturalna uczy zdolności do wyrażania siebie w różnych językach (a więc przez tekst, słowo, obraz, ruch itd.), kompetencji niezbędnych do tego, by nie tylko rozumieć doptywające do nas komunikaty, ale też tego, jak oddzielać przekazy ważne od tych pozbawionych znaczenia, te wartościowe od tych, które można zignorować. Uczy ona też tego, iż celem komunikowania nie ma być manipulowanie innymi, symboliczna przemoc w różnych formach, ale raczej układanie sobie relacji z innymi, bycie razem.

## DIAGNOZA STANU EDUKACJI KULTURALNEJ W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM. NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA

Niniejszy dokument opiera się na rozległej diagnozie stanu edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim, której pełne opracowanie (wraz ze słowniczkiem kluczowych pojęć) stanowi materiał uzupełniający niniejszego dokumentu. W tym miejscu prezentujemy tylko najważniejsze jej ustalenia, uporządkowane w postaci dwu grup czynników- z jednej strony tych, którzy sprzyjają rozwojowi edukacji kulturalnej, z drugiej zaś tych, które rozwój ten utrudniają.

**Wśród czynników sprzyjających rozwojowi edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim należy wskazać:**

- obecność silnego ośrodka metropolitarne, a więc Warszawy, promieniującego, jeżeli chodzi o innowacyjne rozwiązania dotyczące edukacji kulturalnej na cały region;
- wyższy od przeciętnego poziom zamożności mieszkańców województwa;
- wyższy od przeciętnego poziom kapitału kulturowego oraz zaangażowania obywatelskiego;
- silną obecność edukacji kulturalnej w lokalnych instytucjach kultury, a także rosnącą świadomość znaczenia oraz roli edukacji kulturalnej zarówno dla rozwoju regionu, jak i dla zwiększania roli instytucji kultury w życiu lokalnych zbiorowości;
- obecność wysoce zaangażowanych w swoją pracę animatorów i edukatorów oraz istnienie instytucji, wokół których są oni skupieni, a które inicjują innowacyjne działania na rzecz rozwoju edukacji kulturalnej.

**Z kolei za czynniki mogące utrudniać lub hamować rozwój edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim należy uznać:**

- problemy definicyjne i ich konsekwencje – a więc wieloznaczność kategorii edukacja kulturalna sprawiającą, iż trudno jest prowadzić systematyczne działania wspierające tego rodzaju aktywności oraz prowadzące do rozmywania się odpowiedzialności za wzmacnianie działań tego rodzaju w województwie mazowieckim;
- problemy instytucjonalne utrudniające rozwój edukacji kulturalnej, w tym przede wszystkim brak instytucji koordynujących aktywności z zakresu edukacji kulturalnej w regionie oraz fakultatywna obecność tego rodzaju działań w publicznych instytucjach kultury;
- wielowymiarowe zróżnicowanie regionalne, jeżeli chodzi o potencjał dla rozwijania edukacji kulturalnej, jakim dysponują jednostki samorządu terytorialnego istniejące w mazowieckim. To z kolei znacznie utrudnia prowadzenie spójnej polityki wspierania tego rodzaju działań w odniesieniu do całego województwa;

- problemy o charakterze kompetencyjnym oraz deficyty wiedzy i umiejętności pozostające do dyspozycji animatorów i edukatorów, utrudniające rozwój edukacji kulturalnej.

## OPIS MAZOWIECKIEGO PROGRAMU EDUKACJI KULTURALNEJ

Ta część dokumentu zawiera opis wszystkich najważniejszych elementów MPEK oraz wskazuje na powiązania pomiędzy nimi. Prezentację struktury Programu niewiążących propozycji, które mogą zastać wzięte pod uwagę zgodnie z aktualnymi potrzebami i możliwościami na różnych etapach jego wdrażania.

## MISJA PROGRAMU: EDUKACJA KULTURALNA DLA WSZYSTKICH I DLA KAŻDEGO

**Edukacja kulturalna powinna być dla wszystkich** nie tylko zaś dla tych, którzy są w jakiś sposób uprzywilejowani przez miejsce zamieszkania, zamożność, wykształcenie czy pełnosprawność. Dostęp do edukacji kulturalnej jest bowiem kluczowym warunkiem kształtowania jednostek, które mogą w pełni, w sposób twórczy i aktywny uczestniczyć w kulturze określonej zbiorowości, a więc w istocie być jej pełnoprawnymi członkami. To pełne uczestnictwo w kulturze jest nie tylko warunkiem jednostkowego dobrostanu, ale też podstawą społecznej integracji, solidarności i woli współdziałania. Czynniki te są z kolei niezbędne do wzmacniania demokratycznego charakteru lokalnych zbiorowości, ich zdolności do samodzielnego rozwiązywania problemów, przed którymi one stają, a także harmonijnego rozwoju. Uczynienie edukacji kulturalnej powszechnie dostępną wymaga działań uświadamiających jej rolę i znaczenie, pokazywania pozytywnych efektów społecznych, które ona powoduje, a także dążenia do tego, by została ona silniej włączona w działania władz samorządowych, lokalnych instytucji kultury oraz instytucji oświatowych i innych istotnych podmiotów działających w lokalnych zbiorowościach.

**Edukacja kulturalna powinna być dla każdego**, a więc powinna być dostosowana do możliwości, potrzeb, potencjałów i ograniczeń jednostek, które w nich uczestniczą, odpowiadać na specyficzną sytuację, w jakiej się one znajdują, pomagać im w borykaniu się z bolączkami dotyczącymi właśnie ich własną, a nie inne kategorie społeczne. Niezwykle istotny jest przy tym animacyjny wymiar edukacji- praca w lokalnych zbiorowościach i z lokalnymi zbiorowościami nakierowana na identyfikowanie ich kulturowych zasobów, tradycji, dziedzictwa oraz na wykorzystywanie tych potencjałów dla wzmacniania społecznej integracji, zaangażowania obywatelskiego, woli działania jednostek na rzecz wspólnoty. Realizacja wszystkich tych celów wymaga jednak zarówno dobrze przygotowanych merytorycznie, odpowiedzialnych oraz twórczych animatorów i edukatorów, jak i skutecznych mechanizmów koordynacyjnych, zdolnych do określania potrzeb lokalnych zbiorowości, krótko i długoterminowych celów działań edukacyjnych, skutecznych w inicjowaniu współpracy pomiędzy różnorodnymi podmiotami instytucjonalnymi oraz jednostkami mogącymi wzmacniać obecność edukacji kulturalnej w poszczególnych regionach województwa mazowieckiego.

## ZASADY KONSTRUOWANIA PROGRAMU

Program, zarówno na poziomie jego konstrukcji jako dokumentu, jak i na poziomie jego realizacji podporządkowany jest czterem zasadom:

- **Partycypacja.** Program powinien być kształtowany, rozwijany, doskonalony przez samo środowisko animacyjne i edukacyjne, ale we współpracy z władzami samorządowymi, instytucjami kultury i innymi podmiotami. Dokument ten formułuje jedynie mechanikę, zasady funkcjonowania MPEK, które jednak wymagają uszczegóławiania i rozwijania przez środowisko animacyjne i edukacyjne.

- **Decentralizacja.** Ważną regułą Programu jest jego rozwijanie przez wszystkie podmioty zajmujące się animacją i edukacją kulturalną działające na terenie województwa mazowieckiego, nie zaś tylko przez najsilniejsze spośród nich, znajdujące się w centrum.
- **Trwałość/systematyczność.** Program jest w stanie realizować swoje cele, o ile będzie trwały, a więc wieloletni oraz o ile będzie on wdrażany w sposób systematyczny i konsekwentny.
- **Samouczenie.** Każdy kolejny rok realizacji MPEK ma przynosić wiedzę pomagającą doskonalić Program w latach następnych. Istotnym aspektem programu jest więc refleksja nad tym, co należy i warto w nim poprawić, jakie jego elementy są zbędne, a jakie należy doń wprowadzić.

## POLA PROGRAMOWE I CELE PROGRAMU

Cele MPEK zostały pogrupowane w szersze pola programowe, w taki sposób, by wskazywać na cele zazębiające się ze sobą i wymagające zintegrowanych działań na rzecz ich realizacji.

### POLE A: EDUKACJA KULTURALNA JEST ISTOTNA

- **Cel A.1 Podnoszenie stopnia spójności istniejących sposobów rozumienia edukacji kulturalnej.**

Ważnym aspektem zwiększania zainteresowania edukacją kulturalną oraz podnoszenia jej znaczenia jest uczynienie tej kategorii bardziej jednoznaczną. Tylko w ten sposób jesteśmy też w stanie skutecznie komunikować jej cele oraz określać podmioty odpowiedzialne za rozwijanie i wzmacnianie edukacji kulturalnej na Mazowszu.

- **Cel A.2 Zwiększanie świadomości znaczenia edukacji kulturalnej.**

Rozwijanie edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim nie zależy tylko od działań animatorów i edukatorów, ale również od budowania wsparcia dla niej wśród nauczycieli oraz rodziców i prawnych opiekunów dzieci, a także prowadzenia efektywnych działań wyjaśniających jej rolę i znaczenie, pokazujących społeczne i indywidualne profity, jakie może nieść angażowanie się w tego rodzaju aktywności.

- **Cel A.3 Podnoszenia stopnia obecności edukacji kulturalnej w politykach lokalnych (w tym w strategiach lokalnych i wieloletnich programach rozwoju).**

Edukacja kulturalna, by móc się rozwijać, musi być zakorzeniona w społecznościach lokalnych, a dla osiągnięcia tego celu niezbędne jest budowanie wsparcia dla niej wśród przedstawicieli władz samorządowych oraz kierujących instytucjami kultury i oświaty, a także wśród osób nadzorujących oświatę oraz szkolących nauczycieli.

### POLE B: WZMACNIANIE EDUKATORÓW I ANIMATORÓW:

- **Cel B.1 Podnoszenie kompetencji edukatorów i animatorów.**

Edukacja kulturalna dla swojego rozwoju wymaga dobrze przygotowanych, kompetentnych, odpowiedzialnych i innowacyjnych animatorów oraz edukatorów. Dlatego też należy dbać o rozwijanie ich wiedzy, umiejętności i kompetencji.

- **Cel B.2 Zwiększanie zakresu współpracy pomiędzy edukatorami i animatorami reprezentującymi różne środowiska i sektory życia społecznego oraz pogłębianie integracji pomiędzy nimi.**

Edukacja kulturalna jest jednym z najbardziej efektywnych narzędzi kształtowania postaw pro-kooperacyjnych, zaufania oraz solidarności, a więc czynników niezbędnych dla społecznej integracji i rozwoju lokalnych zbiorowości. By mogła ona tego rodzaju postawy rozwijać, sami



animatorzy i edukatorzy muszą nauczyć się współdziałania, zwłaszcza takiego, które przekracza istniejące podziały społeczne.

- **Cel B.3 Poprawa warunków pracy edukatorów i animatorów.**

Praca w sektorze kultury nie zawsze należy do zbyt dochodowych, ani dających poczucie stabilności i bezpieczeństwa. Dotyczy to przede wszystkim osób niezatrudnionych na etatach w instytucjach kultury. Osoby nieumocowane instytucjonalnie, niezależni społecznicy czy aktywiści, ponoszą często koszty związane z realizacją swoich przedsięwzięć i urzeczywistniają je niezależnie od tego, czy mają na nie środki zewnętrzne czy też nie. Dlatego też potrzebne są działania poprawiające warunki pracy w obszarze pozainstytucjonalnym, czy obejmującym małe instytucje kultury.

---

#### POLE C: DOSTĘPNOŚĆ EDUKACJI KULTURALNEJ:

- **Cel C.1 Zwiększanie stopnia dostępności edukacji kulturalnej.**

Jednym z ważniejszych problemów edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim jest nierówny dostęp do niej. To samo dotyczy niestety poziomu edukacji kulturalnej- jest on niezwykle zróżnicowany w przypadku poszczególnych zbiorowości lokalnych, instytucji kultury i placówek oświatowych. Należy więc podejmować działania, których efektem jest zmniejszenie stopnia tych dysproporcji tak, aby nie tylko zwiększyć dostępność działań edukacyjnych, ale też lepiej dostosowywać je do lokalnej specyfiki.

- **Cel C.2 Zwiększanie stopnia egalitarności edukacji kulturalnej.**

Innym ważnym problemem związanym z edukacją kulturalną jest to, że poszczególne kategorie społeczne mogą korzystać z niej w różnym stopniu. Prowadzi to do przekształcania jej w narzędzie reprodukcji społecznych nierówności. Problem ten można rozwiązać poprzez czynienie jej bardziej egalitarną, w równym stopniu dostępną dla wszystkich kategorii społecznych.

---

#### POLE D: EDUKACJA KULTURALNA- NARZĘDZIE HARMONIJNEGO ROZWOJU SPOŁECZNEGO

- **Cel D.1 Uczynienie edukacji kulturalnej jednym z narzędzi społecznej integracji na poziomie lokalnym.**

Edukacja kulturalna jest, jak już wspomnieliśmy, doskonałym narzędziem kreowania postaw i przyzwyczajzeń służących kooperacji, solidarności, zaufaniu. Dlatego też należy podejmować działania, której pełniej niż dotychczas rozwijają tego rodzaju potencje działań edukacyjnych.

- **Cel D.2 Uczynienie edukacji kulturalnej jednym z narzędzi zwiększającym zakres społecznej partycypacji w życiu lokalnych zbiorowości.**

Edukacja kulturalna wzmacnia poczucie sprawstwa, daje możliwość doświadczania własnej podmiotowości, zdolności do twórczego działania, wpływania na najbliższe otoczenie oraz na postawy innych. Jej pozytywne efekty wzmacniają tego rodzaju postawy, a co za tym idzie zachęcają do włączania się w procesy kształtujące zbiorowości, do których się należy. Zwiększanie stopnia tak rozumianej partycypacji zależy jednak od tego w jakim stopniu lokalna zbiorowość będzie określać kształt działań edukacyjnych, w których uczestniczy.

---

#### STRUKTURA ORGANIZACYJNA PROGRAMU

Strukturę Programu można przedstawić w sposób następujący:



- MPEK jest programem Samorządu Województwa Mazowieckiego. W jego imieniu Operatorem głównym MPEK jest Mazowiecki Instytut Kultury.
- Operator główny MPEK ma możliwość powołania Pełnomocnika ds. MPEK, o ile uzna, że pomoże to w realizacji Programu i usprawni komunikację pomiędzy poszczególnymi podmiotami, które w nim uczestniczą.
- Operator główny MPEK może zorganizować konkurs na Operatorów regionalnych MPEK oraz wskazać ekspertów - członków Rady Ekspertów MPEK w konsultacji ze środowiskiem edukatorów i animatorów. Eksperti MPEK mogą być wynagradzani za wsparcie eksperckie konkretnych działań i projektów określonych przez MIK w danym roku budżetowym i w wybranym podregionie woj. mazowieckiego.
- Regionalnymi operatorami MPEK mogą być podmioty publiczne lub niepubliczne reprezentujące podregiony województwa mazowieckiego (a więc podregion Radomski; Warszawsko - Metropolitalny; Ciechanowski; Płocki; Ostrołęcki; Siedlecki). MIK może ich wskazać, w oparciu o porozumienie o współpracy, bądź wyłonić w otwartym konkursie do realizacji konkretnego działania w danym roku i w danym podregionie woj. mazowieckiego.
- Beneficjenci programu, to osoby, które w sposób bezpośredni lub pośredni uczestniczą w realizacji poszczególnych projektów. Z jednej strony to animatorzy, edukatorzy oraz reprezentowane przez nich podmioty, z drugiej zaś strony uczestnicy działań realizowanych w ramach MPEK przez tą pierwszą kategorię, a także szerzej- zbiorowości, w obrębie których urzeczywistniane są tego rodzaju aktywności.
- Dla przeprowadzenia ewaluacji Programu możliwe jest wyłonienie zewnętrznego podmiotu, który mógłby ją realizować, o ile Operator Programu oraz samorząd woj. mazowieckiego uznają to za potrzebne.
- Dla przeprowadzenia badań Operator główny MPEK może powołać zespół badawczy składający się z doświadczonych badaczy zajmujących się analizami kultury oraz edukacji i animacji kulturalnej. Zespół ten dostarczałby informacji niezbędnych dla programowania działań MPEK w poszczególnych latach. Do realizacji poszczególnych badań w ramach MPEK MIK może również każdorazowo wyłonić podmiot zewnętrzny do realizacji wybranego badania, o ile uzna to za uzasadnione.

---

## ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

- Głównym podmiotem zarządzającym jest Operator Główny czyli Mazowiecki Instytut Kultury, który podejmuje kluczowe dla Programu działania, współpracuje z Operatorami regionalnymi MPEK oraz ekspertami w ramach Rady ekspertów MPEK. Opracowuje też roczne raporty z realizacji MPEK.
- Operator główny MPEK koordynuje współpracę z Operatorami regionalnymi MPEK oraz na bieżąco monitoruje proces realizacji przewidzianych dla nich działań w danym roku. Pozostaje on również w ścisłym kontakcie z wybranymi ekspertami w ramach Rady Ekspertów MPEK i z ich pomocą rozwiązuje bieżące problemy pojawiające się w trakcie realizacji poszczególnych działań w ramach Programu. Zadaniem Operatora głównego MPEK jest też koordynowanie badań diagnostycznych oraz ewaluacyjnych, jeśli takie będą zaplanowane w danym roku funkcjonowania Programu.
- Operatorzy regionalni MPEK odpowiedzialni są za realizację działań w podregionach oraz są zobowiązani do utrzymywania stałego kontaktu z Operatorem głównym MPEK. Operatorzy

regionalni mogą powoływać regionalnych koordynatorów ds. edukacji kulturalnej, jeśli uznają to za potrzebne.

- DKPiT przekazuje Operatorowi głównemu MPEK rokrocznie dotację celową na realizację Programu zależnie od możliwości budżetowych w danym roku. Operator główny MPEK podpisuje z wybranymi Operatorami regionalnymi MPEK, wybranymi ekspertami - członkami Rady ekspertów MPEK oraz innymi podmiotami niezbędnymi do realizacji zadania umowy na realizację poszczególnych elementów Programu, które zaplanuje na dany rok w uzgodnieniu z DKPiT.
- Operator główny może, o ile uzna to za potrzebne, dokonać wyboru lub wskazać na podstawie zapytania ofertowego partnera społecznego Programu w danym roku budżetowym. Takie rozwiązanie w większym stopniu sytuuje Program w środowisku organizacji pozarządowych, a także, poprzez delegowanie wybranych zadań, będzie stanowiło realne wsparcie organizacyjne dla MIK niezbędne dla prawidłowej realizacji zadań i umożliwiające skoncentrowanie się na aspektach merytorycznych.

PROPONOWANE CELE PROGRAMU ORAZ PRZYKŁADOWE ZADANIA, KTÓRE MOGĄ BYĆ REALIZOWANE W POSZCZEGÓLNYCH LATACH W ZALEŻNOŚCI OD MOŻLIWOŚCI FINANSOWYCH I ORGANIZACYJNYCH SAMORZĄDU WOJ. MAZOWIECKIEGO I MAZOWIECKIEGO INSTYTUTU KULTURY

Poniżej zamieszczono szczegółowy opis proponowanych zadań realizujących cele MPEK.

---

#### ZADANIE I. DIAGNOZA EDUKACJI KULTURALNEJ W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

**Opis Zadania I:** podstawowym celem realizacji tego Zadania jest pozyskiwanie systematycznej wiedzy na temat edukacji kulturalnej w województwie mazowieckim pozwalającej na racjonalne planowanie działań składających się na MPEK.

##### **Proponowana forma realizacji Zadania I:**

- projekt badawczy na terenie województwa mazowieckiego. W początkowej fazie wdrażania Programu projekt ten może mieć bardziej rozbudowany charakter, w kolejnych latach trwania MPEK powinien ograniczać się do monitorowania najważniejszych wskaźników niezbędnych do określania priorytetów innych zadań składających się na MPEK.
- Zadanie to realizowane jest przez podmiot wyłaniany przez Operatora Głównego MPEK.

##### **Cele Zadania I: A.3/ B.1/ C.1/ C.2**

##### **Przykładowe działania służące realizacji Zadania I:**

- Prowadzenie badań diagnostycznych przez zespół badawczy.
- Sporządzenie przez zespół badawczy raportu z badań diagnostycznych.
- Dystrybucja raportu z badań diagnostycznych na stronie Mazowieckiego Obserwatorium Kultury

---

#### ZADANIE II. BUDOWANIE SIECI

**Opis Zadania:** podstawowym celem realizacji Zadania jest przygotowanie podstaw dla współdziałania animatorów i edukatorów reprezentujących różne środowiska, sektory życia społecznego, kategorie społeczne. Współdziałanie tego rodzaju niezbędne jest dla wymiany wiedzy, doświadczeń i różnorodnych zasobów, współpracy podejmowanej, by poprawiać jakość działań edukacyjnych, ale

również, by wyrównywać różnice potencjałów istniejących w poszczególnych regionach województwa mazowieckiego, a potrzebnych do rozwijania tego rodzaju aktywności. Do zaistnienia tego rodzaju współpracy konieczne jest stworzenie podstaw dla niej w postaci stałych spotkań, platform internetowych, banków wymiany materialnych i niematerialnych zasobów, efektywnego systemu informowania o działaniach z zakresu edukacji kulturalnej w poszczególnych regionach, systemu wizyt studyjnych oraz rezydencji.

#### **Proponowana forma realizacji Zadania II:**

- Organizacja konwentów oraz spotkań sieciujących;
- Stworzenie baz danych animatorów i edukatorów działających na terenie województwa mazowieckiego oraz efektywnego systemu informowania instytucji oświatowych, placówek pomocowych i opiekuńczych o działaniach edukacyjnych w regionie.
- Stworzenie banku wymiany zasobów materialnych i niematerialnych pomiędzy beneficjentami MPEK.

#### **Cele Zadania II: B.2/B.3/C.1**

#### **Przykładowe działania służące realizacji Zadania:**

- Stworzenie przez Operatorów regionalnych MPEK listy adresowej podmiotów działających w danym podregionie, które mogą być potencjalnie zainteresowane działaniami z zakresu edukacji kulturalnej.
- Dystrybuowanie przez Operatorów regionalnych MPEK. a w oparciu o listę adresową, informacji na temat każdego z podejmowanych w ramach Programu działań.

---

### ZADANIE III. PARTYCYPACYJNE DEFINIOWANIE EDUKACJI KULTURALNEJ

**Opis Zadania:** istotnym celem realizacji tego Zadania jest partycypacyjne wypracowanie i określenie rozmaitych form realizacji dla działań z zakresu edukacji kulturalnej. Wypracowanie tego rodzaju kanonu dobrych praktyk niezbędne jest dla efektywnego rozwijania edukacji kulturalnej w regionie oraz dla podnoszenia doniosłości tego rodzaju działań. Program ten zakłada cykl otwartych seminariów powtarzanych co drugi rok realizacji Programu. Cykl tych spotkań powinien zakończyć się stworzeniem materiałów szkoleniowych i dydaktycznych upowszechniających wypracowane sposoby rozumienia edukacji kulturalnej, jej dobre przykłady, podstawowe metody pracy edukacyjnej. Tego rodzaju materiały powinny być szeroko dystrybuowane i trafiać do instytucji kultury, instytucji oświatowych, placówek oświatowo-wychowawczych.

#### **Proponowana forma realizacji Zadania III:**

- organizacja przez Operatorów regionalnych seminariów i konferencji poświęconych edukacji kulturalnej oraz sporządzanie po nich sprawozdań zawierających najważniejsze wnioski i konkluzje dotyczące definiowania edukacji kulturalnej oraz modeli jej uprawiania
- Powołanie przez Operatora głównego zespołu eksperckiego tworzącego materiały szkoleniowe i informacyjne na podstawie sprawozdań z regionalnych seminariów i konferencji.
- Dystrybucja przez Operatora głównego oraz operatorów regionalnych materiałów szkoleniowych oraz informacyjnych.

#### **Cele Zadania III: A.1**

#### **Przykładowe działania służące realizacji Zadania III:**

- Realizacja poszczególnych podregionach spotkań szkoleniowych i spotkań poświęconych sposobom rozumienia edukacji kulturalnej.
- Sporządzenie sprawozdań określającego przebieg, główne ustalenia i wnioski.
- Powołanie przez Operatora głównego zespołu eksperckiego opracowującego materiały ze spotkań i seminariów realizowanych w podregionach.

- Opracowanie przez zespół ekspercki materiałów popularyzujących przyjęte sposoby rozumienia edukacji kulturalnej oraz sugerowane sposoby jej realizacji.
- Udostępnienie materiałów opracowanych przez zespół ekspercki na stronie Mazowieckiego Obserwatorium Kultury.
- Udostępnienie materiałów opracowanych przez zespół ekspercki na stronach internetowych Operatorów regionalnych MPEK.
- Dystrybucja wśród animatorów i edukatorów, przedstawicieli władz samorządowych, instytucji oświatowych i pomocowych, organizacji pozarządowych, papierowych wersji materiałów opracowanych przez zespół ekspertów.

---

#### ZADANIE IV: WZAMACNIENIE WIEDZY I KOMPETENCJI

**Opis Zadania IV:** podstawowym celem Zadania jest wzmacnianie dotychczasowych i rozwijanie nowych kompetencji oraz umiejętności osób zajmujących się edukacją kulturalną, ale też rodziców, władz samorządowych oraz kierujących instytucjami kultury. Służyć temu powinny cykle szkoleń i warsztatów, silnie odwołujące się do materiałów wypracowanych w ramach Zadania III. Równie istotne jest tworzenie przez Operatorów regionalnych MPEK zespołów o charakterze doradczym, konsultacyjnym i tutoringowym, a także organizowanie staży, wizyt studyjnych i rezydencji pozwalających poznawać animatorom i edukatorom inne, niż własna instytucje, metody pracy i strategię pracy edukacyjnej. Zadanie nakierowane jest też na wspieranie takich przedsięwzięć edukacyjnych i animacyjnych, które wiążą się z przygotowaniem mieszkańców lokalnych społeczności do wypełnienia ról animacyjnych i edukacyjnych.

#### Proponowana forma realizacji Zadania IV:

- organizacja spotkań szkoleniowych oraz warsztatowych (dla animatorów oraz edukatorów, rodziców i prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży; władz samorządowych i kierujących instytucjami kultury).
- organizacja wizyt studyjnych oraz rezydencji dla animatorów oraz edukatorów
- organizacja szkoleń dla osób chcących zostać animatorem czy edukatorem, szukających możliwości przebranżowienia się ew. uzyskania dodatkowych kompetencji z obszaru edukacji kulturalnej i animacji kultury - dotyczy to np. artystów, nauczycieli, osób pracujących w opiece społecznej itd.
- powoływanie zespołów ekspertów zajmujących się działaniami doradczymi oraz tutoringiem.
- Zadanie to może być realizowane przez Operatorów regionalnych MPEK

#### Cele Zadania IV: **A.2/ A.3**

#### Przykładowe działania służące realizacji celów Zadania IV:

- Organizacja w podregionach spotkań szkoleniowych dla rodziców, prawnych opiekunów dzieci i młodzieży, przedstawicieli władz samorządowych oraz kierujących instytucjami kultury.
- Organizacja w każdym z podregionów spotkania z władzami gmin oraz powiatów.
- Organizacja w każdym z podregionów spotkania z przedstawicielami Wydziałów Oświaty i Wydziałów Kultury działających przy urzędach gmin oraz powiatów.
- Organizacja przez każdego z Operatorów regionalnych MPEK spotkań i warsztatów przeznaczonych dla animatorów i edukatorów.
- Stworzenie przez MIK oraz każdego z Operatorów regionalnych MPEK listy ekspertów – którzy mogą służyć wsparciem doradczym w każdym z podregionów.
- Szeroka dystrybucja informacji na temat zakresu działań ekspertów - doradców.
- Organizacja dla animatorów i edukatorów z danego podregionu, a przez Operatorów regionalnych MPEK wizyt studyjnych w siedzibach wybranych podmiotów zajmujących się edukacją kulturalną w województwie mazowieckim.
- Przygotowanie przez każdego z Operatorów regionalnych MPEK oferty rezydencji dla animatorów oraz edukatorów z innego, niż własny podregionu.
- Przygotowanie przez każdego z Operatorów regionalnych MPEK oferty staży dla młodych animatorów oraz edukatorów w instytucjach kultury prowadzących działalność edukacyjną w danym podregionie.
- Przeprowadzenie przez każdego z Operatorów regionalnych MPEK warsztatów dotyczących ewaluacji wśród beneficjentów Programu.

---

## ZADANIE V. PROGRAM GRANTOWY NA ZDANIA Z ZAKRESU EDUKACJI KULTURALNEJ WSPIERAJĄCE PARTYCYPACJĘ I INTEGRACJĘ SPOŁECZNĄ

**Opis Zadania V:** podstawowym celem Zadania V jest wspieranie działań z zakresu edukacji kulturalnej poprzez przeznaczanie na ich realizację środków finansowych dystrybuowanych w drodze lokalnych konkursów organizowanych przez Operatorów regionalnych MPEK. Ważnym kryterium, którym powinno się kierować przy rozdziale tego rodzaju środków należy uczynić to, które wskazuje, iż konieczne jest, by finansowane projekty realizowały cele Programu, a więc służyły rozwijaniu społecznej partycypacji i integracji, zmniejszały nierówności, czyniły bardziej egalitarnym dostęp do edukacji kulturalnej. Istotnym celem wspieranych projektów powinno być również preferowanie tego rodzaju przedsięwzięć, które nakierowane są na pobudzenie lokalnych potencjałów, twórczo i krytycznie odwołują się do tradycji i dziedzictwa, silnie zakorzenione są w lokalnych zbiorowościach. Powinno się również zapewnić możliwość udziału w konkursach grantowych podmiotów publicznych oraz niepublicznych publicznych, tak instytucjonalnych, jak i pozainstytucjonalnych (w tym osób fizycznych).

### Proponowana forma realizacji Zadania V:

- konkurs grantowy na działania z zakresu edukacji kulturalnej dla podmiotów o charakterze publicznym i niepublicznym działających na terenie województwa mazowieckiego, a organizowany w każdym z podregionów przez Operatora regionalnego MPEK.

### Cele Zadania V: **B.3/C.2/D.1**

### Przykładowe działania służące realizacji celów Zadania V:

- Opracowanie przez wybranych ekspertów regulaminu oraz priorytetów programu grantowego.
- Organizacja w podregionach spotkań informacyjnych poświęconych konkursowi.
- Szeroka dystrybucja informacji na temat konkursu grantowego.
- Organizacja przez Operatorów regionalnych konkursów grantowych w podregionach.
- Zorganizowanie przez Operatorów regionalnych MPEK konsultacji pomagających w sporządzaniu aplikacji grantowych.
- Powołanie przez Operatorów regionalnych MPEK komisji konkursowej.
- Organizacja spotkania komisji konkursowej.
- Przyznanie przynajmniej 5 grantów w każdym z podregionów.
- Realizacja projektów przez grantobiorców z danego podregionu.
- Umożliwienie mieszkańcom danego podregionu bezpłatnego uczestnictwa w spotkaniach (spektakle, koncerty, pokazy, wystawy) podsumowujących realizowane projekty (o ile takie spotkania są zaplanowane).
- Przygotowanie przez Operatorów regionalnych MPEK dokumentacji tekstowej i audiowizualnej projektów sfinansowanych dzięki grantowi oraz zamieszczenie jej na platformie internetowej Programu przez Operatora głównego MPEK.

---

## WDRAŻANIE PROGRAMU

---

### PERSPEKTYWA CZASOWA WDRAŻANIA PROGRAMU

Wprowadzanie programu mogło by się odbyć w trzech etapach:

- **Etap 1.** (2017) Społeczne konsultacje wokół dokumentu MPEK oraz przekazanie przez MIK projektu MPEK do DKPiT
- **Etap 2.** (2018) Realizacja przygotowawczej fazy Programu w wybranym podregionie woj. mazowieckiego:

1. Wybór Rady Ekspertów MPEK (4-5 osób) - teoretyków i praktyków, którzy będą inicjowali i realizowali konkretne działania i za nie będą wynagradzani w oparciu o umowę zlecenie. Jej pracami mógłby kierować Pełnomocnik w ścisłej współpracy z koordynatorem projektu w MIK, jeśli okazałoby się to potrzebne (decyzja Operatora Głównego). Przewiduje się również inne umowy cywilno - prawne na realizację konkretnych działań.
2. Wybór/wskazanie na podstawie zapytania ofertowego partnera społecznego Programu. To w większym stopniu sytuuje program w środowisku ngo, a także, poprzez delegowanie wybranych zadań, będzie stanowiło realne wsparcie organizacyjne dla MIK.
3. Wybór/wskazanie partnera regionalnego w jednym wybranym subregionie na podstawie porozumienia i porozumienia z nim. Przewiduje się współpracę na podstawie porozumienia o współpracy na okres pilotażowy do końca roku 2018 (z możliwością przedłużenia).
4. Pełnomocnik oraz wybrane osoby z Rady Ekspertów MPEK (o ile Operator Główny - MIK uzna to za potrzebne), będą realizować konkretne zadania – spotkania informacyjne, szkoleniowe, warsztaty, doradztwo projektowe w terenie, opracowanie materiałów szkoleniowych, działania badawcze. Ich honoraria będą wypłacane w oparciu o umowy cywilno-prawne na realizację konkretnych działań.

Działania planowane w 2018 r. (wybrane w ramach poszczególnych Zadań), które mogłyby zostać zrealizowane w wybranym subregionie woj. mazowieckiego w przypadku otrzymania dotacji DKPiT:

1. Zorganizowanie spotkania szkoleniowo – warsztatowych dla edukatorów, animatorów kultury oraz innych zainteresowanych w zakresie edukacji kulturalnej - cel: zapoznanie uczestników z najnowszymi trendami i dobrymi praktykami w dziedzinie edukacji i animacji.
  2. Opracowanie materiałów szkoleniowych zawierających konkluzje z warsztatów i ich dystrybucja do zainteresowanych odbiorców. Umieszczenie ich na stronie Mazowieckiego Obserwatorium Kultury.
  3. Realizacja przez Operatora Regionalnego przynajmniej jednego dużego projektu edukacyjno-animacyjnego finansowanego z budżetu MPEK. W inicjowaniu i realizacji projektu mogą uczestniczyć eksperci z rady programowej. Operatorzy regionalni mogą również zrealizować projekty przewidziane w ramach MPEK, np. mikrogranty lub doradztwo ekspertów w zakresie edukacji kulturalnej dla podmiotów ze swojego terenu.
  4. Przeprowadzenie badania potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji kulturalnej oraz potrzeb szkoleniowych edukatorów i animatorów w wybranym subregionie woj. mazowieckiego. Dystrybucja raportu do zainteresowanych osób i podmiotów.
- **Etap 3.** (2019- 2025) Realizacja wybranych zadań Programu w zakresie zależnym od wysokości dotacji samorządu woj. mazowieckiego na dany rok oraz możliwości organizacyjnych Operatora Głównego i Operatorów Regionalnych.

## FINANSOWANIE MPEK

Dotacja celowa samorządu woj. mazowieckiego w wys. każdorazowo określanej przez DKPiT zależnie od możliwości finansowych. MPEK jest komplementarny z innymi programami MIK zbieżnymi merytorycznie jak np. programem *Bardzo Młoda Kultura* czy zadaniami strategicznymi zleconymi przez DKPiT jak np. *Wsparcie dla ponadpowiatowych sieci kultury* czy *Konkurs o Nagrodę Marszałka „Innowacyjny menedżer kultury”*.

## EWALUACJA MPEK

Ewaluacja Programu powinna odpowiadać na następujące pytania:

### A. Pytania o charakterze konkluzywnym

1. Czy, a jeśli tak to w jakim stopniu udało się zrealizować cele Programu jako całości?
2. Czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu udało się zrealizować Zadania składające się na MPEK?
3. Czy, a jeśli tak to w jakim stopniu beneficjentom Programu udało się zrealizować cele zakładane przez nich w ramach projektów, których są oni wykonawcami?
4. Czy, a jeśli tak to w jakim stopniu główny Operator MPEK wypełniał powierzone mu Zadania?
5. Czy, a jeśli tak to w jakim stopniu Operatorzy regionalni MPEK wypełniali powierzone im Zadania?

### B. Pytania o charakterze formatywnym

1. Które z form realizacji Programu jako całości należy skorygować w kolejnych latach realizacji Programu i w jaki sposób należy to zrobić?
2. Które z form realizacji Zadań składających się na MPEK należy skorygować w kolejnych latach realizacji Programu i w jaki sposób należy to zrobić?
3. Które z form realizacji projektów przez beneficjentów Programu należy skorygować w kolejnych latach realizacji Programu i w jaki sposób należy to zrobić?
4. Które z działań głównego Operatora MPEK należy skorygować w kolejnych latach realizacji Programu i w jaki sposób należy to zrobić?
5. Które z działań Operatorów regionalnych MPEK należy skorygować w kolejnych latach realizacji Programu i w jaki sposób należy to zrobić?

Opracowanie diagnozy: prof. Marek Krajewski

Koordinacja: Karol Wittels

**FEDERACJA MAZOWIA**



**WARSZAWA, 2017**